

## تحلیل نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۷

کد مقاله: ۶۴۲۰۲

مینا حسین آبادی\*

### چکیده

سفال نیشابور در قرون سوم و چهارم ه.ق آئینه تمام‌نمای هنر ایرانی در دوره صدر اسلام است. این آثار بیانگر رشد اقتصادی و فرهنگی نیشابور در دوره سامانیان است و از حیث تنوع و تعداد نمونه‌های باقی‌مانده بر دیگر آثار سفالین برتری یافته و تا به امروز نگاه دقیق و موشکافانه هنردوستان و پژوهشگران را متوجه خودساخته است. هدف از تحقیق حاضر تحلیل نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان می‌باشد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و استدلالی است. جامعه آماری پژوهش نقوش سفالینه‌های نیشابور می‌باشد که ۴۰ نمونه از آن‌ها از منابع مختلف گردآوری می‌شود. باتوجه به دسته‌بندی‌های مختلف فست فشن، ۴۰ نمونه انتخاب شده که بیشتر در منابع قابل دسترسی است و باتوجه به منابع در دسترس تعداد ۴۰ نمونه در دسترس بوده است و قابل انطباق با پوشاک است. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نقوش سفالینه‌های نیشابور باتوجه به دسته‌بندی آن‌ها جمع‌آوری می‌شود و مولفه‌های ایجاد نوع آوری در پوشاک استخراج می‌شود. به منظور گردآوری نقوش ۴۰ نمونه گردآوری می‌شود و آن‌ها را دسته‌بندی کرده و از میان آن‌ها یک‌درمیان انتخاب می‌کنیم و از این نقوش بر روی لباس‌ها استفاده می‌شود. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که با نگرشی نوآورانه به طراحی لباس اجتماع بانوان و حرکت به سوی ارزش‌آفرینی برای مانتوهای فست فشن و جایگزینی ارزشمند شدن با استفاده از نقوش هویت‌مند به احیای فرهنگ اصیل ایرانی کمک نموده و با ایجاد طرح‌هایی برای فرهنگ‌سازی این نوع طراحی‌ها، به تجلی نگرش در ابعاد مختلف این روند کمک شایانی نمود.

واژگان کلیدی: نقوش سفالینه، سفالینه‌های نیشابور، لباس بانوان

۱- کارشناسی ارشد دانشگاه علم و هنر، رشته طراحی پارچه و لباس، گرایش هنر

برخی کارشناسان معتقدند ریشه بسیاری از جریانات شکل گرفته در هنر مدرن را می‌توان در هنرهای سنتی شرق جستجو کرد. تاراج آثار باستانی شرق (از جمله ایران، چین و ژاپن) و پراکندگی آن‌ها در تمامی موزه‌های غرب بر کسی پوشیده نیست. مواجهه مستقیم هنرمندان نوگرای قرن بیستم با این آثار می‌توانست جرعه الگوهای زیبایی‌شناسی مدرن را در ذهن آن‌ها رقم زده باشد. تأثیرات اثبات شده‌ای که چاپنیزم بر امپرسیونیست‌ها و تأثیراتی که نگارگری ایران بر هنرمندانی چون هنری ماتیس داشته همگی شواهدی بر این مدعا هستند (حسینی، ۱۴۰۰). اما همچنان ارائه شواهد و ردیابی حضور هنر شرق در پس کلیه گرایش‌های هنر مدرن کاری دشوار و شاید ناممکن است. آثار مربوط به سفال نیشابور به دلیل اینکه سرآغاز دوران طلایی سفالگری پس از اسلام است و نمایانگر تعامل میان مولفه‌های هنر ایرانی با شاخصه‌های فرهنگ اسلامی در آن دوران است اهمیت زیادی دارند. سفال نیشابور در قرون سوم و چهارم ه ق آئینه تمام‌نمای هنر ایرانی در دوره صدر اسلام است. این آثار بیانگر رشد اقتصادی و فرهنگی نیشابور در دوره سامانیان است و از حیث تنوع و تعداد نمونه‌های باقی‌مانده بر دیگر آثار سفالین برتری یافته و تا به امروز نگاه دقیق و موشکافانه هنردوستان و پژوهشگران را متوجه خودساخته است. ابداع شیوه سفال گلابه‌ای در این دوره زمینه را برای خلق طیف وسیعی از نقوش تزئینی از جمله هندسی و گیاهی نقوش کتیبه‌ای و نقوش پیکره‌ای جانوران و انسان را فراهم می‌آورد. از وقتی که بشریت نیاز به پوشیده شدن را در خود احساس کرد طراحی لباس آغاز شد. از عوامل مؤثر در پیشرفت طراحی لباس را می‌توان نیاز به محافظت در برابر عوامل محیطی مختلف بیان کرد (بیگ محمدی، ۱۳۹۹). هر لباس بیانگر وضعیت فرهنگی، اجتماعی و زبان بدن فرد می‌باشد. فن و هنر سفالگری ایران، به علت جنبه‌های گوناگون اقتصادی، فرهنگی و تا حدودی مذهبی از گذشته بسیار دور مورد توجه قرار گرفته و در هر دوره با وضعیت سیاسی منطقه و کشور تحول و توسعه یافته است. نمونه‌های سفالینه که از محوطه‌های باستانی ایران کشف شده و ارتباط این هنر را با فرهنگ، اقتصاد و مذهب از یک‌طرف و ذوق و سلیقه شخصی و قومی سفالگران از طرف دیگر نشان می‌دهد. در هزاره پنجم (ق.م.) اختراع چرخ سفالگری تحولی چشمگیر در این هنر و تأثیر بسیاری در جنبه اقتصادی به وجود آورد. یکی از مهم‌ترین ابعاد فن و هنر سفالگری در آن زمان را می‌توان بعد و جنبه فرهنگی و اجتماعی آن دانست چه آشنایی ما از ارتباط موجود بین اقوام با یکدیگر در آن روزگاران بیش‌تر از دست‌ساخته‌های هنری مانند سفالگری امکان‌پذیر است. در قرون اولیه اسلام شیوه سفالگری کم‌وبیش همانند دوره قبل از اسلام ادامه پیدا کرد به‌خصوص گروهی از سفالینه‌های بی‌لعب قرون اولیه اسلام شباهتی چشمگیر به ظروف سفالین قبل از اسلام و مخصوصاً اواخر دوره ساسانی دارند (Christopher, 2019). از قرن سوم هجری در هنر سفالگری دگرگونی و تحولی شگرف پدید آمد و هنر سفالگری از نظر لعاب دهی و تزئین نقوش به مرحله بسیار پیشرفته‌ای رسید و مراکز سفالگری متعددی در اکثر نقاط مختلف ایران به‌ویژه در شمال و شمال شرقی به وجود آمد. از جمله مراکز مهم سفالگری می‌توان به شوش در جنوب غرب، استخر و سیراف در جنوب نیشابور، جرجان، آمل و ساری در شمال اشاره کرد. پایداری در مدی یک از مباحث توسعه پایدار است که هدف آن ایجاد سیستمی در طراحی است که خود را در برابر محیط‌زیست و اجتماع مسئول می‌داند و بخشی از روند بزرگ طراحی سازگار با محیط‌زیست به شمار می‌رود که مطابق آن محصول با در نظر گرفتن اثرات زیست‌محیطی و اجتماعی که به جا خواهد گذاشت ساخته می‌شود. موضوع مد و تبعات آن در کشورهای در حال توسعه بیش از کشورهای توسعه یافته منجر به آسیب شده است چرا که کشورهای در حال توسعه با چالش بسیار مهمی در زمینه مد پوشاک روبه‌رو هستند و حجم عظیمی از منابع اقتصادی آن‌ها صرف رفتار فرهنگی مردم برای دستیابی به محصولات برندهای گوناگون، به‌ویژه در سیستم‌های مد شتابان می‌گردد (Birtwistle, 2018). روند فعلی در صنعت پوشاک اغلب در تعریف مد شتابان صدق می‌کند به نحوی که مجموعه‌های مد ارزان قیمت، بر اساس روندهای فعلی مد گران قیمت و لوکس فعالیت می‌کنند و بنا به طبیعت خود، یک سیستم سریع پاسخگویی هستند که مصرف‌کننده نو به نو را تشویق می‌کنند. بنتون یکی از اولین شرکت‌های مد بود که تصمیم گرفت فرایند رنگ‌رزی را از رنگ‌کردن نخ به رنگ‌کردن لباس به تعویق اندازد. تعویق به معنای تبدیل یک محصول به فرم نهایی خود در آخرین لحظه ممکن است. بنتون زنجیره تأمین خود را به‌منظور پیگیری میزان فروش در فصول و رنگ‌آمیزی در لحظه مطابق با تقاضای فعلی ارائه داد. به‌عنوان مثال اگر پلیور سبز فروش بیشتری داشت آن‌ها پلیورهای تولید شده را به رنگ سبز در می‌آوردند. این برند ایتالیایی به لطف این کار می‌توانست پاسخگوی نیاز مشتری باشد و محصول درست را در زمان درست و در جای درست ارائه کند (Allchin, 2019). دومین انقلاب در صنعت فشن زمانی اتفاق افتاد که تعداد معدودی از خرده‌فروشان به‌شدت بر روی بخش کمتر هنری یعنی زنجیره تأمین کار کردند. پس از بنتون، زارا از طریق شناسایی گرایش به‌موقع و عملیات درجه یک، فشن را باز تعریف کرد. امروزه یک محصول جدید طی دو هفته با حاشیه سود بالاتر از رقبا به فروشگاه‌های زارا می‌رسد. هدف از تحقیق حاضر تحلیل نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان می‌باشد. سعد العیساوی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان مطالعه تطبیقی نقش و رنگ در سفال‌های نیشابور و سامرا (قرون ۳ و ۴ هجری قمری) بیان کرده است که بهره‌گیری از شیوه‌های سنتی تولید و نقش‌اندازی، تکیه بر اصالت‌های فرهنگی این مناطق، امکان بررسی تطبیقی نقش و رنگ در سفالینه‌های این دو مرکز را فراهم کرده است که دارای وجوه مشترک و گاه افتراق در تولید

محصولات و نقش‌اندازی و ترکیب‌بندی بر روی آن می‌باشد. هدف از این تحقیق آشنایی با خاستگاه اصلی نقش و رنگ در سفال‌های نیشابور و سامرا قرن ۳ و ۴ هجری می‌باشد. این تحقیق اسنادی با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است که کار جمع‌آوری داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای صورت گرفته است. در بخش گردآوری تصاویر نیز سعی شده تا با رجوع مستقیم به موزه‌های عراق کار عکاسی انجام گیرد. یافته‌های تحقیق نشان از تاثیر ساسانی و چین بر سفال‌های هر دو منطقه دارد و در تزیینات و سایر موارد به نظر می‌رسد برخی سفال‌ها بین دو منطقه اشتراک در محتوا و تکنیک دارند که نشان از تولیدکننده واحد دارد و برخی ویژگی‌ها رد سفال نیشابور برجسته‌تر است مثل نقوش گیاهی و کتیبه نگاری. در این تحقیق به نظر می‌رسد که نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان تاثیر دارد. کاربرد نقوش حیوانات بر روی سفالینه‌ها سابقه‌ای دیرینه دارد. از زمانی که دست‌ساخته‌های گلی بشر با اشکال گوناگون آراسته شد، نقوش حیوانی مانند درندگان، پرندگان، خزندگان، آبیان و سایر حیوانات که در منظر بشر قرار داشت روی سفال طراحی و نقاشی شد، نقوش حیوانی گاهی به‌تنهایی و گاهی نیز نقوش گیاهی، هندسی، انسانی برای آرایش ظروف سفالین به کار می‌رفت (خیاطی، ۱۳۹۸). از نقوش جانوری استفاده شده در سفال‌های شادیاخ می‌توان به نقش کبوتر و جوجه‌ها و پرندگانی همچون طاووس اشاره کرد. این نقوش در حالت‌های مختلف در مقابل هم و پشت‌سرهم و یا در میان فضای هندسی مانند دایره، مربع و مستطیل رسم شده‌اند به‌طوری‌که فرم آن قالب هندسی را به خود گرفته‌اند. استفاده از نقش پرنده در روی سفال‌های مربوط به دوران سامانی به‌دست‌آمده از نیشابور به‌وفور دیده شده است. کاربرد نقش گیاهی در میان سفال‌های قالبی شادیاخ شامل نقوشی شبیه درخت سرو، گل‌های چند پر کوچک و بزرگ، گل‌هایی مانند حلقه دایره‌ای که از اطراف آن پاره‌خطهایی به‌عنوان گلبرگ جدا شده است. علاوه بر این نقوشی مشابه گندم، گل لوتوس در میان قاب دایره‌ای و گل‌های کوچک چند پر ریزودرشت با شاخه‌های پر پیچ‌وخم که بسیاری از آن‌ها نقش پرکننده فضای زمینه را دارند و اطراف آن‌ها توسط پرکننده‌های به شکل حلقه‌های کوچک تزیین شده نیز در میان نقوش سفالینه‌های قالبی شادیاخ به چشم می‌خورد (رضاییان، ۱۳۹۸). امروزه ایده‌های نوینی برای طراحی پوشاک در دنیا و حتی ایران به کار می‌رود. فراتر از انتخاب سبک و روش خاص در طراحی لباس، انتخاب یک روش تلفیقی همراه با ایده‌پردازی‌های جدید می‌تواند آثار جالبی به دنبال داشته باشد. طراحی پوشاک مانند سایر سبک‌های هنری، دارای ریزه‌کاری‌های متفاوتی است که بر اساس سلیقه‌ها و فرهنگ و نیاز زمان کنونی دستخوش تغییر می‌شوند. با استخراج نقوش به‌کاررفته در سفالینه‌های نیشابور و ترکیب آن با هنر طراحی لباس و پارچه ضمن زنده نگه‌داشتن این نقوش باستانی می‌توان در طراحی لباس نیز رویکردی مبتکرانه در پیش گرفت تا بدین‌وسیله در راستای مقابله با تهاجمات فرهنگی در زمینه پوشاک و مد گامی مؤثر و عملی برداشته شود.

## ۲- روش تحقیق

این پژوهش بر آن است که به تحلیل نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان (مورد مطالعه نیشابور) دست یابد. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و استدلالی است. این پژوهش بر مبنای مطالعات کاربردی، فرایند پژوهشی کیفی و بر مبنای استراتژی توسعه دانش‌بنیادی و از نظر نوع داده‌ها استدلالی است. جامعه آماری پژوهش نقوش سفالینه‌های نیشابور می‌باشد که ۴۰ نمونه از آن‌ها از منابع مختلف گردآوری می‌شود. باتوجه‌به دسته‌بندی‌های مختلف فست فشن، ۴۰ نمونه انتخاب شده که بیشتر در منابع قابل‌دسترسی است و باتوجه‌به منابع در دسترس تعداد ۴۰ نمونه در دسترس بوده است و قابل‌انطباق با پوشاک است. گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای (ابزار این روش مقالات و کتب) هستند و میدانی که ابزار روش میدانی مشاهده و فیش‌برداری از آثار سفالینه‌های نیشابور است. به‌منظور تجزیه‌وتحلیل اطلاعات نقوش سفالینه‌های نیشابور باتوجه‌به دسته‌بندی آن‌ها جمع‌آوری می‌شود و مولفه‌های ایجاد نوع آوری در پوشاک استخراج می‌شود. به‌منظور گردآوری نقوش ۴۰ نمونه گردآوری می‌شود و آن‌ها را دسته‌بندی کرده و از میان آن‌ها یک‌درمیان انتخاب می‌کنیم و از این نقوش بر روی لباس‌ها استفاده می‌شود.

## ۳- یافته‌ها

### ۳-۱- برند پوش ما

باتوجه‌به نتایج نشان‌داده‌شده در جدول ۱ در این نمونه ماتو اجتماع بانوان سرتاسر برگرفته از نقوش و خطوط هندسی است. رنگ‌های استفاده شده سفید، خاکستری و مشکی بوده و بافت ماتو از پارچه یک‌تکه استفاده شده است. نوآوری که در این ماتو وجود دارد بهره‌گیری از تزیینات سنتی ایرانی در ماتو است. در این ماتو از یک نوع پارچه استفاده شده و تمام زیبایی ماتو در گروه نقوش مورداستفاده در ماتو است که به‌صورت هندسی می‌باشد.

باتوجه‌به نتایج نشان‌داده‌شده در جدول ۲ این ماتو به‌صورت دوتکه است. بالاتنه و آستین‌ها رنگ سبز ساده و برش از گودی کمر ایجاد شده و ماتو تکه خورده است و پارچه و بافت آن هم رنگ با قسمت بالاتنه اما با نقوش گیاهی و استفاده از گل و برگ

به صورت یک نمونه تکرار شده است. از پارچه طرح‌دار در دور آستین، کمر بند و یقه نیز استفاده شده است و در واقع به نظر می‌رسد نوآوری طراحی در همین سمت‌ها و ترکیب طرح ساده و نقش‌دار در کنار یکدیگر است.

جدول ۲. تحلیل نمونه دوم

تحلیل نمونه	
رنگ	مشکی، سبز، قرمز
نقوش	نقوش گیاهی (۱۰۰٪)
بافت	بافت دو نوع و ترکیب دو نوع پارچه مختلف طرح‌دار و ساده
نوآوری	ترکیب طرح ساده و نقش‌دار

جدول ۱. تحلیل نمونه اول

تحلیل نمونه	
رنگ	مشکی، سفید، طوسی
نقوش	نقوش هندسی ۱۰۰٪
بافت	بافت و پارچه یک‌دست
نوآوری	استفاده از طرح و نقوش سنتی

جدول ۴. تحلیل نمونه چهارم

تحلیل نمونه	
رنگ	سفید، قرمز، نارنجی، صورتی، آبی، قهوه‌ای و سرمه‌ای
نقوش	نقوش هندسی (۱۰۰٪)
بافت	بافت در سه نوع پارچه مختلف
نوآوری	نحوه باز و بسته شدن مانتو

جدول ۳. تحلیل نمونه سوم

تحلیل نمونه	
رنگ	طوسی، قرمز، بنفش، سبز، آبی و سفید
نقوش	نقوش گیاهی (۵۰٪) و هندسی (۵۰٪)
بافت	بافت متنوع و استفاده از تکنیک کولاژ در مانتو
نوآوری	ایجاد تنوع در پارچه‌ها

باتوجه به جدول ۳ این مدل از لباس اجتماع بانوان، به این صورت است که از نظر طراحی برش‌های مختلفی خورده و مانتو از خط کمر دو قسمت شده و مجدد قسمت پایین دو قسمت شده و مجدد تکه خورده و در قسمتی از پارچه متفاوت استفاده شده است. در قسمت آستین نیز برش‌های مختلفی ایجاد شده و تنوع پارچه و طرح و رنگ دیده می‌شود. رنگ‌های استفاده شده متنوع است و به نظر می‌رسد نوآوری این لباس نیز در تنوع پارچه‌ها و نقوش استفاده شده است که در سرآستین‌ها نقوش هندسی و در سرشانه و جلو مانتو از نقوش گیاهی استفاده گشته است. همچنین تکه‌هایی در بغل‌های بالاتنه وجود دارد که مانند جلیغه می‌باشد. باتوجه به نتایج جدول ۴ در این مانتو نیز از نقوش هندسی در مانتو استفاده شده است که ترکیب شکل لوزی است که به صورت تودرتو استفاده شده است و دارای الگوی مشخص است که یک ردیف بی‌رنگ و یک ردیف رنگی است. در این مانتو نیز دوتکه وجود دارد که از خط زیر سینه انجام شده است. در قسمت مچ نیز تکیه انجام شده و دکمه خورده است. در این مانتو نیز مانند مانتو‌های امروزی دکمه نمی‌خورد و به صورت لباس از قسمت سر به تن می‌رود و می‌توان گفت طراحی نوعی نوآوری ایجاد کرده است و از کلیشه‌ای بودن دکمه خوردن مانتو‌ها امتناع نموده است.

جدول ۶. تحلیل نمونه ششم

تحلیل نمونه	
رنگ	قرمز، سفید و آبی
نقوش	نقوش اسلیمی (۱۰۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت دو نوع متفاوت
نوآوری	ترکیب نقش ساده و طرح‌دار

جدول ۵. تحلیل نمونه پنجم

تحلیل نمونه	
رنگ	سفید، آبی، نارنجی و قرمز
نقوش	نقوش هندسی (۹۰٪) گیاهی (۱۰٪)
بافت	بافت یک‌دست پارچه
نوآوری	استفاده از نقوش

باتوجه به نتایج جدول ۵ سبک این نمونه نیز مانند مانتو‌های بررسی شده قبل است و از قسمت گودی کمر تکه خورده و دو قسمت شده است. رنگ‌های استفاده شده به صورت مکمل رنگ آبی و نارنجی می‌باشد. نقوش استفاده شده به صورتی هندسی و گیاهی است. در قسمت بالاتنه از نقوش هندسی به صورت خط صاف و زیگزاگ استفاده شده و در حاشیه پایین مانتو از نقوش گیاهی استفاده گشته است. نوع بافت پارچه به صورت یک‌دست و یک جنس است. باتوجه به نتایج جدول ۶ در این نمونه مانتو، از سهرنگ قرمز و آبی و سفید استفاده شده است و حالت مدل سارافون به خود گرفته است. قسمت پشت مانتو، آستین و پایین آن ساده است و در کناره‌های جلو مانتو نقوش اسلیمی وجود دارد که با رنگ قرمز و یکنواخت از بالا تا پایین با یک الگوی مشخص قرار گرفته است. باتوجه به نتایج جدول ۷ در این مانتو نیز مدل و سبک لباس‌های بلند دیده می‌شود که در اطراف نقوش زنبوری دیده می‌شود. در پایین مانتو نقش و رنگ تفاوت داشته و به صورت هندسی نقش بسته است. در جلو مانتو و در وسط نقوش اسلیمی به نقش و

الگوی مشخصی با رنگ متناسب با حاشیه پایین مانته وجود دارد. بافت پارچه به صورت دو نوع مختلف است. در سرهای آستین، رنگ شدت بیشتری گرفته و بنفش شده است و همین رنگ به صورت یک تکه کوچک در سرشانه نیز دیده می شود. باتوجه به نتایج جدول ۸ در این نمونه نیز همچنان سبک لباس بلند بودن مانته حفظ شده است با این تفاوت که نسبت به نمونه های قبل، جسارت بیشتری داشته و رنگارنگ است. نوع پارچه به صورت یکدست انجام شده و از قسمت زیر سینه تکه خوره است.

جدول ۸. تحلیل نمونه هشتم

تحلیل نمونه	
رنگ	استفاده از رنگ های مختلف
نقوش	نقوش گیاهی (۱۰۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت یکدست
نوآوری	استفاده از پارچه با طرح نقوش گیاهی

جدول ۷. تحلیل نمونه هفتم

تحلیل نمونه	
رنگ	سفید، یاسی و بنفش
نقوش	نقوش اسلیمی (۷۰٪) هندسی (۳۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت دو نوع متفاوت
نوآوری	استفاده از نقوش طرح دار

### ۲-۲- برند انار دیزاین

باتوجه به نتایج جدول ۹ در این لباس از سه نوع پارچه، مانته دوخته شده است. دو نوع از پارچه ها ساده با رنگ های اصلی قرمز و آبی است. در قسمت وسط و پایین مانته، از پارچه طرح دار تشکیل شده از نقوش هندسی و گیاهی، دوخته شده است. باتوجه به نتایج جدول ۱۰ در این نمونه نیز از رنگ های طوسی، آبی و صورتی و سبز استفاده شده است. نقوش قابل مشاهده در این نمونه هندسی و گیاهی است که نقوش لوزی، مثلث و زیگزاگ استفاده گشته است.

جدول ۱۰. تحلیل نمونه دهم

تحلیل نمونه	
رنگ	طوسی، آبی، قرمز و صورتی
نقوش	نقوش گیاهی (۵۰٪) هندسی (۵۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت دو تکه و طرح دار
نوآوری	استفاده از نقوش هندسی و گیاهی

جدول ۹. تحلیل نمونه نهم

تحلیل نمونه	
رنگ	آبی و قرمز
نقوش	نقوش گیاهی (۵۰٪) هندسی (۵۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت دو تکه
نوآوری	استفاده از نقوش هندسی و گیاهی

باتوجه به نتایج جدول ۱۱ در این مانته از یک نوع پارچه با نقوش سوزن دوزی استفاده شده است. رنگ بندی استفاده شده طوسی، سبز، صورتی و بنفش است. نقوش استفاده شده در این مانته نقوش گیاهی و هندسی است که از فرم های لوزی و خطوط زیگزاگ استفاده شده است. باتوجه به نتایج جدول ۱۲ در این نمونه از سه نوع پارچه استفاده شده است. رنگ بندی استفاده شده مشکی، زرد و آبی است. در یک سمت از جلو مانته، به صورت کامل از پارچه طرح دار استفاده شده است که بر روی آن نقشی مانند ترنج دیده می شود و به صورت کلی از نقوش گیاهی استفاده شده است.

جدول ۱۲. تحلیل نمونه دوازدهم

تحلیل نمونه	
رنگ	مشکی، زرد و آبی
نقوش	نقوش گیاهی (۱۰۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت چند تکه
نوآوری	استفاده از نقوش هندسی و گیاهی

جدول ۱۱. تحلیل نمونه یازدهم

تحلیل نمونه	
رنگ	طوسی، سبز، صورتی و بنفش
نقوش	نقوش گیاهی (۵۰٪) هندسی (۵۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت برجسته با سوزن دوزی
نوآوری	استفاده از نقوش هندسی و گیاهی

باتوجه به نتایج جدول ۱۳ در این مانته دو نوع پارچه دیده می شود که از رنگ سفید و قرمز تشکیل شده است. نقشی که در این مانته استفاده شده است نقش گل لاله است. در قسمت آستین طراحی پارچه به دو قسمت تقسیم شده است.

جدول ۱۳. تحلیل نمونه سیزدهم

تحلیل نمونه	
رنگ	مشکی و قرمز
نقوش	نقوش گیاهی (۱۰۰٪)
بافت	بافت پارچه به صورت چندتکه
نوآوری	استفاده از پارچه ساده در کنار نقوش گیاهی

جدول ۱۴. جمع بندی نقوش نمونه های تحلیل شده

میزان استفاده هر کدام از مؤلفه‌ها در نمونه‌ها				
نمونه‌ها	رنگ	نقوش	بافت	نوع آوری
نمونه اول	مشکی، سفید، طوسی	هندسی (۱۰۰٪)	بافت و پارچه یکدست	استفاده از طرح و نقوش سنتی
نمونه دوم	طوسی، قرمز، بنفش، سبز، آبی و سفید	گیاهی (۱۰۰٪)	ترکیب دو نوع پارچه مختلف طرح‌دار و ساده	ترکیب طرح ساده و نقش‌دار
نمونه سوم	سفید، قرمز، نارنجی، صورتی، آبی، قهوه‌ای و سرمه‌ای	گیاهی (۵۰٪) و هندسی (۵۰٪)	بافت متنوع و استفاده از تکنیک کولاژ	ایجاد تنوع در پارچه‌ها
نمونه چهارم	سفید، قرمز، نارنجی، صورتی، آبی، قهوه‌ای و سرمه‌ای	هندسی (۱۰۰٪)	بافت در سه نوع پارچه مختلف	نحوه باز و بسته شدن مانتو
نمونه پنجم	سفید، آبی، نارنجی و قرمز	هندسی (۹۰٪) و گیاهی (۱۰٪)	بافت یکدست پارچه	استفاده از نقوش
نمونه ششم	قرمز، سفید و آبی	اسلیمی (۱۰۰٪)	بافت پارچه به صورت دو نوع متفاوت	ترکیب نقش ساده و طرح‌دار
نمونه هفتم	سفید، یاسی و بنفش	اسلیمی (۷۰٪) و هندسی (۳۰٪)	بافت پارچه به صورت دو نوع متفاوت	ترکیب نقش ساده و طرح‌دار
نمونه هشتم	رنگ‌رنگی	گیاهی (۱۰۰٪)	بافت پارچه به صورت یکدست	پارچه رنگارنگ
نمونه نهم	آبی و قرمز	هندسی (۵۰٪) و گیاهی (۵۰٪)	بافت پارچه به صورت دوتکه	استفاده از نقوش
نمونه دهم	طوسی، آبی، قرمز و صورتی	هندسی (۵۰٪) و گیاهی (۵۰٪)	بافت پارچه به صورت دوتکه و طرح‌دار	استفاده از نقوش
نمونه یازدهم	طوسی، سبز، صورتی و بنفش	هندسی (۵۰٪) و گیاهی (۵۰٪)	بافت پارچه به صورت برجسته با سوزن‌دوزی	استفاده از نقوش
نمونه دوازدهم	مشکی، زرد و آبی	گیاهی (۱۰۰٪)	بافت پارچه به صورت چندتکه	استفاده از نقوش
نمونه سیزدهم	مشکی و قرمز	گیاهی (۱۰۰٪)	بافت پارچه به صورت چندتکه	استفاده از پارچه ساده در کنار نقوش گیاهی

باتوجه به نتایج جدول ۱۴ به صورت کلی رنگ‌های استفاده شده متنوع است. نقوش به صورت کلی گیاهی، هندسی و اسلیمی بودند که به صورت کلی ۴۷٪ گیاهی، ۴۰٪ هندسی و ۱۳٪ اسلیمی استفاده شده است. بافت‌های پارچه اکثراً دوتکه هستند و نوع نوآوری آن‌ها استفاده از نقوش است و بعضاً مواردی چون سوزن‌دوزی و ترکیب نقوش ساده و طرح‌دار با هم. نقوش به صورت گیاهی و هندسی و اسلیمی بودند و به صورت کلی ۴۷٪ نقوش گیاهی، ۴۰٪ نقوش هندسی و ۱۳٪ نقوش اسلیمی استفاده شده است.

$$\frac{5.2}{13} \times 100 = 40\%$$

نقوش هندسی

$$\frac{6.1}{13} \times 100 = 47\%$$

نقوش گیاهی

#### ۴- یافته‌ها

برند پوش ما در نمونه اول مانتو اجتماع بانوان سرتاسر برگرفته از نقوش و خطوط هندسی است. رنگ‌های استفاده شده سفید، خاکستری و مشکی بوده و بافت مانتو از پارچه یک‌تکه استفاده شده است. نوآوری که در این مانتو وجود دارد بهره‌گیری از تزیینات سنتی ایرانی در مانتو است. در این مانتو از یک نوع پارچه استفاده شده و تمام زیبایی مانتو در گرو نقوش مورد استفاده در مانتو است که به صورت هندسی می‌باشد. در نمونه دوم این مابه‌صورت‌تصور دوتکه است. بالاتنه و آستین‌ها رنگ سبز ساده و برش از گودی کمر ایجاد شده و مانتو تکه خورده است و پارچه و بافت آن هم رنگ با قسمت بالاتنه اما با نقوش گیاهی و استفاده از گل و برگ به صورت یک نمونه تکرار شده است. از پارچه طرح‌دار در دور آستین، کمر بند و یقه نیز استفاده شده است و در واقع به نظر می‌رسد نوآوری طراحی در همین سمت‌ها و ترکیب طرح ساده و نقش‌دار در کنار یکدیگر است. در نمونه سوم این مدل از لباس اجتماع بانوان، به این صورت است که از نظر طراحی برش‌های مختلفی خورده و مانتو از خط کمر دو قسمت شده و مجدد قسمت پایین دو قسمت شده و مجدد تکه خورده و در قسمتی از پارچه متفاوت استفاده شده است. در قسمت آستین نیز برش‌های مختلفی ایجاد شده و تنوع پارچه و طرح و رنگ دیده می‌شود. رنگ‌های استفاده شده متنوع است و به نظر می‌رسد نوآوری این لباس نیز در تنوع پارچه‌ها و نقوش استفاده شده است که در سرآستین‌ها نقوش هندسی و در سرشانه و جلو مانتو از نقوش گیاهی استفاده گشته است. همچنین تکه‌هایی در بغل‌های بالاتنه وجود دارد که مانند جلیقه می‌باشد. در نمونه چهارم در این مانتو نیز از نقوش هندسی در مانتو استفاده شده است که ترکیب شکل لوزی است که به صورت تودرتو استفاده شده است و دارای الگوی مشخص است که یک ردیف بی‌رنگ و یک ردیف رنگی است. در این مانتو نیز دوتکه وجود دارد که از خط زیر سینه انجام شده است. در قسمت مچ نیز تیکه انجام شده و دکمه خورده است. در این مانتو نیز مانند مانتو‌های امروزی دکمه نمی‌خورد و به صورت لباس از قسمت سر به تن می‌رود و می‌توان گفت طراحی نوعی نوآوری ایجاد کرده است و از کلیشه‌ای بودن دکمه خوردن مانتو‌ها امتناع نموده است. در نمونه پنجم سبک این نمونه نیز مانند مانتو‌های بررسی شده قبل است و از قسمت گودی کمر تکه خورده و دو قسمت شده است. رنگ‌های استفاده شده به صورت مکمل رنگ آبی و نارنجی می‌باشد. نقوش استفاده شده به صورتی هندسی و گیاهی است. در قسمت بالاتنه از نقوش هندسی به صورت خط صاف و زیگزاگ استفاده شده و در حاشیه پایین مانتو از نقوش گیاهی استفاده گشته است. نوع بافت پارچه به صورت یکدست و یک جنس است. در نمونه ششم در این نمونه مانتو، از سه‌رنگ قرمز و آبی و سفید استفاده شده است و حالت مدل سارافون به خود گرفته است. قسمت پشت مانتو، آستین و پایین آن ساده است و در کناره‌های جلو مانتو نقوش اسلیمی وجود دارد که با رنگ قرمز و یکنواخت از بالا تا پایین با یک الگوی مشخص قرار گرفته است. در نمونه هفتم در این مانتو نیز مدل و سبک لباس‌های بلند دیده می‌شود که در اطراف نقوش زنبوری دیده می‌شود. در پایین مانتو نقش و رنگ تفاوت داشته و به صورت هندسی نقش بسته است. در جلو مانتو و در وسط نقوش اسلیمی به نقش و الگوی مشخصی با رنگ متناسب با حاشیه پایین مانتو وجود دارد. بافت پارچه به صورت دو نوع مختلف است. در سرهای آستین، رنگ شدت بیشتری گرفته و بنفش شده است و همین رنگ به صورت یک‌تکه کوچک در سرشانه نیز دیده می‌شود. در نمونه هشتم در این نمونه نیز همچنان سبک لباس بلند بودن مانتو حفظ شده است با این تفاوت که نسبت به نمونه‌های قبل، جسارت بیشتری داشته و رنگارنگ است. نوع پارچه به صورت یکدست انجام شده و از قسمت زیر سینه تکه خورده است. برند انار دیزاین در نمونه نهم در این لباس از سه نوع پارچه، مانتو دوخته شده است. دو نوع از پارچه‌ها ساده با رنگ‌های اصلی قرمز و آبی است. در قسمت وسط و پایین مانتو، از پارچه طرح‌دار تشکیل شده از نقوش هندسی و گیاهی، دوخته شده است. در نمونه دهم در این نمونه نیز از رنگ‌های طوسی، آبی و صورتی و سبز استفاده شده است. نقوش قابل مشاهده در این نمونه هندسی و گیاهی است که نقوش لوزی، مثلث و زیگزاگ استفاده گشته است. در نمونه یازدهم در این مانتو از یک نوع پارچه با نقوش سوزن‌دوزی استفاده شده است. رنگ‌بندی استفاده شده طوسی، سبز، صورتی و بنفش است. نقوش استفاده شده در این مانتو نقوش گیاهی و هندسی است که از فرم‌های لوزی و خطوط زیگزاگ استفاده شده است. در نمونه دوازدهم در این نمونه از سه نوع پارچه استفاده شده است. رنگ‌بندی استفاده شده مشکی، زرد و آبی است. در یک سمت از جلو مانتو، به صورت کامل از پارچه طرح‌دار استفاده شده است که بر روی آن نقشی مانند ترنج دیده می‌شود و به صورت کلی از نقوش گیاهی استفاده شده است. در نمونه سیزدهم در این مانتو دو نوع پارچه دیده می‌شود که از رنگ سفید و قرمز تشکیل شده است. نقشی که در این مانتو استفاده شده است نقش گل لاله است. در قسمت آستین طراحی پارچه به دو قسمت تقسیم شده است.

#### ۵- نتیجه‌گیری

این پژوهش بر آن است که به تحلیل نقوش سفالینه‌های نیشابور برای کاربری در لباس بانوان (مورد مطالعه نیشابور) دست یابد. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و استدلالی است. این پژوهش بر مبنای مطالعات کاربردی، فرایند پژوهشی کیفی و بر مبنای استراتژی توسعه دانش‌بنیادی و از نظر نوع داده‌ها استدلالی است. جامعه آماری پژوهش نقوش سفالینه‌های نیشابور می‌باشد که

۴۰ نمونه از آن‌ها از منابع مختلف گردآوری می‌شود. باتوجه به دسته‌بندی‌های مختلف فست فشن، ۴۰ نمونه انتخاب شده که بیشتر در منابع قابل دسترسی است و باتوجه به منابع در دسترس تعداد ۴۰ نمونه در دسترس بوده است و قابل انطباق با پوشاک است. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای (ابزار این روش مقالات و کتب) هستند و میدانی که ابزار روش میدانی مشاهده و فیش برداری از آثار سفالینه‌های نیشابور است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نقوش سفالینه‌های نیشابور باتوجه به دسته‌بندی آن‌ها جمع‌آوری می‌شود و مولفه‌های ایجاد نوع آوری در پوشاک استخراج می‌شود. به منظور گردآوری نقوش ۴۰ نمونه گردآوری می‌شود و آن‌ها را دسته‌بندی کرده و از میان آن‌ها یک‌درمیان انتخاب می‌کنیم و از این نقوش بر روی لباس‌ها استفاده می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که با نگرشی نوآورانه به طراحی لباس اجتماع بانوان و حرکت به سوی ارزش آفرینی برای ماتوهای فست فشن و جایگزینی ارزشمند شدن با استفاده از نقوش هویت‌مند به احیای فرهنگ اصیل ایرانی کمک نموده و با ایجاد طرح‌هایی برای فرهنگ‌سازی این نوع طراحی‌ها، به تجلی نگرش در ابعاد مختلف این روند کمک شایانی نمود. نتایج مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد نیاز است باتوجه به قدمت تجارت مد سریع، با درصد بالای تأثیرگذاری بر روی فرهنگ و نوع پوشش جوامع، تجدیدنظری در زیر ساخت‌های طرح‌های مورد استفاده در تولید خود داشته و با ایجاد روندی نوآورانه و استفاده از نقوش سفالینه‌ها، با بازنگری در زنجیره تأمین خود، در جهت مسیری هویت‌مند تحولات اساسی داشته و در سیاست‌های قدیمی خود مبنی بر ارائه کالای ارزان و بی کیفیت با سرعت و با نقوش بی ارزش، در راه ایجاد نوآوری در لباس بانوان قدم‌های بزرگی بردارد. از دیگر دستاوردهای پژوهش حاضر، مهم‌ترین رویداد که می‌توان برای داشتن آینده‌ای هویت مدار تر و مقابله با تولید انبوه به کاربردن فرهنگ‌سازی برای انتخاب نوع پوشش و نحوه طراحی نوآورانه است، مصرف نه از نوع شتاب زده و افراطی، بلکه با برنامه‌ریزی و افزایش و تزریق مواد هویت‌مند که وظیفه اصلی جوامع و تولیدکنندگان ملی ایرانی است، جامعه با نمایان ساختن طرح‌های فست فشن و بی ارزش و چهره واقعی آسیب‌هایی که در گذر زمان به هویت پوشاک ایرانی وارد می‌کند، می‌تواند این رشد فزاینده را کنترل کرده و تفکر هویت‌بخشی را نهادینه سازد. می‌تواند با مقابله با فرهنگ مد محوری و ایجاد نگرشی نو در صنعت و در جامعه کنونی تحول آفرین باشد.

## ۵-۱- پیشنهادها

- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی نمود فرهنگ در نقوش پرداخته شود.
- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی تطبیقی نوآوری در عصر حاضر و یک قرن اخیر پرداخته شود.
- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی تأثیر فست فشن در نوآوری پرداخته شود.
- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی پایداری در نوآوری پوشاک مورد بررسی قرار گیرد.

## منابع

۱. سعد العیسوی (۱۴۰۰) مطالعه تطبیقی نقش و رنگ در سفال‌های نیشابور و سامرا (قرون ۳ و ۴ هجری قمری)
۲. حسینی (۱۴۰۰) مطالعه تطبیقی شیوه طراحی نقوش و تصاویر در سفال نیشابور (سامانی) و سلطان اباد و ایلخانی
۳. بیگ محمدی، نسرین و همکاران (۱۳۹۹) نمادشناسی و منشأیابی مضمون نقش گاو در سفالینه‌های نیشابور با اتکا بر متون تاریخی)
۴. خیاطی، سولماز، وحیدی، ارام (۱۳۹۸) تأثیرات فست فشن fast fashion بر محیط زیست و راهکارهای مقابله با آن
۵. رضاییان، ملیحه، هویت انسانی زن در چالش آرایش و مد، فصلنامه فرهنگی اجتماعی زنان، سال دهم، شماره ۳۸ (۱۳۹۸)
6. Christopher, S (2019). Social change, New Jersey, Pearson Prentice Hall, 203
7. Birtwistle, W, (2018). Consumer behavior characteristics in fast fashion, Boros Sweden
8. Allchin, M, (2019). Fast fashion and disposable item culture, European Business, Administration, Helsinki Metropole University